

EDWARD RYMAR

Pyrzyce

PRALATURA KAPITUŁY KAMIĘNSKIEJ W XII–XVI WIEKU
CZEŚĆ III: SCHOLASTYCY I KANTORZY*

Scholastycy

Scholastyk to zwierzchnik szkoły katedralnej wypuszczającej przyszłych kapłanów, tytułowany mistrzem lub magistrem. Winien znać dobrze teologię i kanony.

Scholastyk kamiński na liście świadków umieszczany był zwykle po witzumie, zastępcy biskupa w kapitule, a przed kustoszem¹. Według regulacji biskupa Henryka z 1303 r. do scholasterii miała należeć parafia w Cerkwicy koło Gryfic.

1a. Reiner – jeden z trzech pierwszych kanoników znanych z 1176 r., na liście świadków w 1182 r. umieszczony po prepozycie, a przed kanonikiem Boguchwałem, w 1186 r. także po Boguchwale, w 1189 r. między prepozytem Konradem i kustoszem Albertem², może więc był scholastykiem?

1. Magister Hugo. Dokument biskupa Konrada II 29 stycznia 1233 r. spisany został przez scholastyka Hugona (*datum per manum Hugonis scolastici*). Tego roku wystąpił on też wśród kanoników, a jako scholastyk w latach 1235 i 1236;

* Część I: Prepozyci – zob. „Przegląd Zachodniopomorski” 2009, z. 1, s. 5–30 (tam także objaśnienie skrótów bibliograficznych); cz. II: Dziekani – zob. tamże, z. 2, s. 7–23.

¹ PUB IV, nr 2089; X, nr 5340.

² PUB I, nr 67, 90, 102, 116.

bez tytułu po kustosz Mateuszu na czele innych kanoników 29 maja 1236 r.³; jako scholastyk (magister) 12 listopada 1237 r.⁴, może do 1238 r.

1b. Wilhelm – biskup kamieński wybrany w 1244 r. (zatwierdzony 1246), do 1251 r. (1253). Wywodził się z kapituły⁵. Ale czy był scholastykiem kamieńskim? To wprawdzie notariusz biskupa Konrada II (1232, 1233)⁶, scholastyk kołobrzescki (1235), skoro na liście świadków czynności prawnych wystąpił wtedy także scholastyk kamieński Hugo, a Wilhelm wymieniony został po prepozycji kołobrzesckiej⁷, podobnie jak w 1236 r.⁸ W 1240 r. był kanonikiem kamieńskim⁹ i mógł być wtedy scholastykiem w Kamieniu, ale pozostanie to domysłem.

2. Henryk – kanonik kamieński, kapelan księcia Barnima I (1252, 1253); zdaniem Rotgera Prümersa to zarazem jakoby inny kanonik Henryk, kapelan kamieński, notariusz Barnima I (1237, 1241)¹⁰, ale też – lecz tylko w opinii badaczy – scholastyk Henryk z lat 1247–1248¹¹, oraz potem (1254?) → kustosz. W takim razie nie widzę przeszkód, by czynić go scholastykiem także w 1253, a nawet 1254 r.

³ Tamże, nr 290, 294, 316, 319, 321, 331.

⁴ Tamże, nr 347, za pełnieniem funkcji do 1237 r. Klempin, s. 414; Kücken, s. 217.

⁵ E. Rymar, *Biskupi, mnisi, reformatorzy. Szkice z dziejów diecezji kamieńskiej*. Szczecin 2002, s. 19. R. Klempin/R. Prümers, w: PUB I, s. 579, nie identyfikowali Wilhelma biskupa z Wilhelmem, wcześniej kanonikiem kamieńskim.

⁶ PUB I, nr 287.

⁷ Tamże, nr 321. Jednak widocznie wskutek pomyłki nazywany scholastykiem kamieńskim tamże w indeksie, s. 579, co jest powtarzane.

⁸ Tamże, nr 335.

⁹ Tamże, nr 377.

¹⁰ Tamże, nr 346–347: 1237, nr 363: 1239 (świadkami czynności biskupa – Henryk i Henryk kanonicy kołobrzescy), nr 377: 1240, nr 390: 1241 przy czynności Barnima I Henryk kanonik kołobrzescki, tenże lub ów drugi w Kołobrzegu przy czynności Warcisława III w 1251 r., nr 534, i kanonik kamieński przy czynności tegoż w Słupi 12.04.1251, nr 536. Henryk kanonik kołobrzescki, notariusz (*scriptor*) Barnima I – 1252, nr 554, 559.

¹¹ PUB III, nr 454a, przy czynności bp. Wilhelma. Klempin, s. 414; R. Prümers, w: PUB I, s. 542, za nim Wejman, s. 237.

3. Dytryk (*Theodericus*) de Addenmissen – 26 grudnia (1254)¹² i jeszcze 24 września 1255 r.¹³ Miejscowość Addenmissen jeszcze nieodgadniona.

4. Magister Lambert – scholastyk 1 lutego 1262 r. i jeszcze 4 marca 1270 r.¹⁴, notariusz i kapelan biskupa (5.04.1274, 7.03.1276)¹⁵. Scholastykiem był jakoby jeszcze 18 kwietnia 1277 r.¹⁶, co jest nie do przyjęcia, bo w tym czasie był nim już Gerard (niżej). Potem → dziekan (1297). Sprawa drogi jego kariery nie przedstawia się więc jeszcze jasno, zwłaszcza skoro w tym czasie w materiale aktowym z obszaru diecezji kamieńskiej występują jakoby inne osoby duchowne o tym imieniu. Mógł to przecież być magister Lambert, kanonik kamieński, identyczny z magistrem Lambertem 22 czerwca 1257 r., otrzymującym za staraniem biskupa kamieńskiego probostwo w Lewin, nad którym patronat z nadania księcia meklemburskiego Borzywoja III legat papieski Albert, biskup pomezanski, potwierdził 1 kwietnia 1261 r. klasztorowi w Darguniu¹⁷, a także z kanonikiem Lambertem z 21 września 1264 r., identyfikowanym z → prepozytem kamieńskim z lat 1288–1306¹⁸.

5. Magister (1277) Gerard (z Trzebiatowa) – może być chyba identyfikowany z kanonikiem Gerardem de Güstrow 29 czerwca 1270 r., niewykluczone, że już wtedy był scholastykiem (wystąpił na liście świadków czynności Barnima I po dziekanie i kustoszu kamieńskimi)¹⁹. Jako scholastyk występuje przy czynnoś-

¹² PUB II, nr 597, przy czynności bp. Hermana 26.12.1255, ale w drugim roku pontyfikatu! Herman biskupem kamieńskim od 1251 r., zatem datowanie czynności nawet na grudzień 1254 r. nie wyjaśnia sprzeczności.

¹³ Tamże, nr 601, 609, 614.

¹⁴ Tamże, nr 714, 915.

¹⁵ Tamże, nr 899, 988, 1004, 1028.

¹⁶ PUB VI, nr 3955; II, nr 714, 899, 915, 1057, a więc nie do 1269 r., jak Klempin, s. 415, czy do 1272 r., jak Wejman, s. 237.

¹⁷ PUB II nr 640, 697.

¹⁸ Jednak R. Prümers (indeks do tomów II–III PUB) zna dwóch prepozytów Lambertów, jednego z lat 1254–1276 oraz drugiego z lat 1288–1291, wcześniej kanonika (1257, 1264) i plebana z Lewin (1261). Różny od nich jest magister Lambert, scholastyk 1262–1270, 1277, dziekan od 1298 r.

¹⁹ PUB II, nr 916 i w falsyfikacie z tą datą, ale jako Bernard (tamże, nr 917), chociaż R. Prümers ich nie identyfikuje. Scholastyk Bernard 8.05.1279 to w drugim odpisie dokumentu Gerard (PU, nr 307), co jest pomyłką kopisty. A. Gut, *Dokumenty dla klasztoru cysterskiego w Bukowie Mor skim do 1316 r.* „Zapiski Historyczne” 2008, nr 1, s. 133.

ciach prawnych w okresie od 21 lutego 1272 do 7 października 1290 r.²⁰; 28 lutego 1286 r. jako *de Trebetow* sporządził dokument książąt pomorskich dotyczący nadania wsi Japezow dla klasztoru w Reinfeld, a ponieważ na czele świadków stoi Bernard, pleban z *Trebetow*²¹, staje się oczywiste, że i Gerard pochodził z Treptow nad Dołężą, widocznie wpierw kanonik kolegiaty w Güstrow. Scholastyk **mgr Bernard**, świadek czynności biskupa Hermana 28 lutego 1288 r., ze względu na imię kojarzony bywa z kanonikiem Bernardem von Eversteinem²², ale to błędny zapis lub raczej odczyt imienia Gerhard.

6. Hildebrand – może to wpierw notariusz biskupa Hermana z lat 1260–1280. Kapituła kolegiaty Mariackiej w Szczecinie z prepozytem Rudolfem i dziekanem Konradem na czele zatwierdziła 2 lutego 1285 r. fundację wikarii w swym kościele kolegiackim przez sołtysa Henryka Barvota. Wśród świadków wymienieni kolejno: tenże Rudolf, a po innych kanonikach: prepozyt Mikołaj z Pyrzyc, Jan z Angermünde, i jeszcze *praepositus* Hildebrand, Bertam de Schöning i Konrad de Sanne, *canonici ecclesiae nostrae*²³, czyli wobec tego również wszyscy oni to kanonicy kolegiaty Mariackiej. Nie można jednak czynić wtedy Hildebranda prepozytem tej kolegiaty²⁴, bo był nim Rudolf. Hildebrand był kanonikiem kolegiackim i podobnie jak Mikołaj, prepozyt klasztoru żeńskiego w Pyrzycach, nosił tytuł prepozyta szczecińskiego, identyczny z funkcją szczecińskiego archidiakona. Występuje zresztą w roli archidiakona szczecińskiego 20 lutego 1288 r. przy czynności Bogusława IV, po dziekanie kamińskim, i potem wielokrotnie do 1300 r. jako prepozyt bądź zamiennie archidiakon szczeciński²⁵, także już 22 sierpnia 1288 r. jako kanonik kamiński, zwany 25 stycznia 1291 r. przez norbertanów z Gramzow *nostris familiaris*. Po raz pierwszy jako scholastyk kamiński wystąpił 9 sierpnia 1297²⁶, ale zapewne był nim już od kilku lat. Godność szcze-

²⁰ PUB II, nr 951; III, nr 1551, magister od 1277 r., tamże, II, nr 1064. Błędnie 1276–1280 u Klempina, s. 415.

²¹ PUB II, nr 1398.

²² PUB III, nr 1455 oraz indeks; także PU, nr 428.

²³ PUB II nr 1323.

²⁴ Jak R. Prümers, w: PUB III, s. 546.

²⁵ PUB II, nr 1453 i zob. wg indeksu, s. 523. Dokument bp. Hermana z 13.03.1288, w którym wystąpił Henryk archidiakon szczeciński, PUB III, nr 1456, musi być źle datowany, bo archidiakon Henryk, poprzednik Hildebranda, ostatni raz wystąpił w 1285 r. (zob. uwagi wydawcy do tego dokumentu, PUB III, s. 38).

²⁶ PUB III, nr 1468, 1569, 1813. Wejman, s. 327, czyni go scholastykiem od 1290 r., Kücken, s. 217 – od 1298 r.

cińską i kamieńską łączył nadal, a wreszcie i zarządzał całą diecezją w imieniu nieobecnego biskupa Piotra. Jako prepozyt (archidiakon) szczeciński, scholastyk kamieński i wikariusz generalny (*vices gerens*) tego biskupa wystawiał dokumenty 21 stycznia, 15 listopada 1299, 13 czerwca 1300, 14 października 1300 r.²⁷, zapewne do 1301 r., tj. do śmierci biskupa w Italii. Potem (już 1303) → prepozyt kapituły kamieńskiej²⁸.

7. Magister (1314) Jan Prutze (Pruce, Pruso) – może z mieszczańskiej rodziny Preuss z Kamienia²⁹, scholastyk 5 września 1304 r., gdy wraz z Janem, prepozytem kołobrzeskim, również kanonikiem kamieńskim, przekazywał w Magdeburgu dziesięciny z diecezji należne Stolicy Apostolskiej, pokwitowane przez kolektora Gabriela de Valleneto³⁰. W tym charakterze jeszcze 30 czerwca 1327 r.³¹ Rada miasta Białogard za 200 grzywien przekazała mu 31 grudnia 1318 r. rentę roczną 20 grzywien z tytułu ufundowanego ołtarza NMP i św. Tomasza w kościele katedralnym pw. św. Jana Chrzciciela w Kamieniu. Patronat nad tym ołtarzem (czyli to beneficjum) Jan Prutze przekazał 21 kwietnia 1322 r. po swej śmierci scholasterii³². Należał do grupy kanoników opozycyjnych wobec biskupa Arnolda von Eltza, mającego prowizję papieża Jana XXII (1324). Dlatego usunięty wraz z innymi kanonikami ze składu kapituły kiedyś w 1329 r., przed 20 sierpnia, kiedy to znany jest już jego następca.

8. Gerard Bokeman (z wielkiej rodziny rycerskiej von dem Böke?) – był scholastykiem 20 sierpnia 1329 r. (*de Botzem*), po usunięciu poprzednika z kapituły; 24 sierpnia 1329 r. (Bokeman) w bulli papieża Jana XII wymieniony wraz Janem

²⁷ PUB III nr 1882, 1913, 1920, 1954, 1958.

²⁸ Nie pełnił funkcji scholastyka do 1313 r., jak Kücken, s. 217 i Wejman, s. 237.

²⁹ Tak Kücken, s. 217, jako rzecz pewna. Warto jednak odnotować istnienie wsi Prützen k. Dymina, w której dochody klasztorowi w Wierzchnie (Verchen) zapisali 9.04.1329 rycerze z rodu Wachholtzów (PUB VII, nr 4469), a więc w okresie zbliżonym do terminu usunięcia Jana z kapituły.

³⁰ PUB IV, nr 2175.

³¹ Tamże, nr 2191: 1304, nr 2399, 2410, 2412: 1308; V, nr 2705: 1312, nr 2775, 2849: 1313, nr 2888–2889: 1314, nr 2936: 1315, nr 3171, 3214, 3229: 1318, 3277: 1319, nr 3516: 1321, nr 3590, 3593: 1322, VII, nr 4323: 30.06.1327, zatem nie był scholastykiem tylko do 1322 r., jak Klempin, s. 415.

³² PUB V, nr 3229, 3590.

Rogghe i Arnoldem Trostem po czterech „byłych kanonikach” (*olim canonici*), jako *de facto intrusi*, zbuntowanych przeciwko biskupowi Arnoldowi³³.

9. Magister prawa i sztuk **Zygfryd** (Syfrid) **Ghyseler** – duchowny z diecezji kamieńskiej, zapewne z rodziny rajcy kołobrzeskiego Gieselera (*Ghiselerus*) z 1282 r.³⁴ W sierpniu i październiku 1329 r. przebywał w Awinionie, prowadząc jako prokurator i syndyk miejski sprawę miasta Stralsund przeciw biskupowi ze Schwerina przed wicekanclerzem kurii, biskupem Piotrem de Palestrina³⁵; 24 sierpnia wyznaczony przez Jana XXII do rozstrzygnięcia sporu w kapitule kamieńskiej i – zapewne w nagrodę – otrzymał papieską prowizję na kanonię i scholasterię w Kamieniu, w nowej kapitule, lojalnej wobec papieskiego protegowanego, biskupa Arnolda z Eltz. Otrzymał zarazem ekspektatywę na wielką prebendę w kolegiatach kołobrzeskiej i lubeckiej³⁶. Scholastyk 25 października 1331 r., 30 września 1332 r.,³⁷ zmarł 20 maja – co odnotował kalendarz/obituarz kamieński³⁸, widocznie 1333 r.³⁹

10. Magister Konrad Schuver (*Scuuer, Scuver, Schüiver, Schriver, Scuueri, Schuueri*) – notariusz kapitulny i biskupa Arnolda 1329/33, od papieża Jana XXII otrzymał 19 lutego 1329 r. prowizję na kanonikat z ekspektatywą na wielką prebendę w Kamieniu, chociaż posiadał beneficjum z prowizji opata cysterskiego w Eldenie. Zarazem papież zlecił opatowi z Dargunia, prepozytowi z Friedland (w diec. hobolińskiej) i scholastykowi z Toul wprowadzenie tego w życie⁴⁰. Tego roku w listopadzie Schuver reprezentował Stralsund w sporze z biskupem Schwerina w Awinionie (zastąpił Zygfryda Ghyselera) i także reprezentował też biskupa kamieńskiego Fryderyka jako jego prokurator⁴¹ i notariusz (1342

³³ PUB VII, nr 4508–4509.

³⁴ PUB II, nr 1241.

³⁵ PUB VII, nr 4505–4506, 4520–4521.

³⁶ Tamże, nr 4509–4511.

³⁷ Tamże, nr 4521; VIII, nr 4918, 4960, 4983, 4987.

³⁸ *Obiit dominus Syfridus Ghyseler scolasticus huius ecclesie in cuius a. d. quinque marce super chorum, quas exsolvet vicarie ad scolastriam pertinentiis*. E. Rymar, *Biskupi...*, s. 115; zob. też Klempin, s. 417 (tu data dzienna *13 Kalendas Junii*).

³⁹ Wymaga potwierdzenia źródłem scholastyk Rudolf z 1236 r. (Kücken, s. 217; Wejman, s. 437).

⁴⁰ PUB VII, nr 4455.

⁴¹ Tamże, nr 4528, 4586; VIII, nr 5005.

–1345)⁴². 8 października 1331 r. kanonik kamieński i archidiakon w Wierzbnie nad Miedwiem (dla ziemi stargardzkiej), notariusz biskupa i kapituły (22.02.1332)⁴³, do tego też kanonik kołobrzeski (1332, 1336)⁴⁴. Jako scholastyk zapewne od 1334 r.⁴⁵, ale w tym charakterze znany dopiero od 7 lutego 1336 r., 8 lipca tego roku wymieniany na liście świadków czynności prawnej po prepozycie i Walterze von Güntersbergu, archidiakonie dymińskim,⁴⁶ jeszcze 5 stycznia 1351, 15 grudnia 1357 r.⁴⁷ Schriver to tyle co Scriptor, niem. *Schreiber* = pisarz, mógł to zatem być jego przydomek, ale znana jest rodzina mieszczańska tego miana w Strzałowie (1254, rajca Jan 1308, w okolicy też rycerz Mikołaj 1302–1331), w Szczecinie (Godeko 1289–1294), w Greifswaldzie (Krystyna wdowa po Lubercie Schiver)⁴⁸. Jeśli to on zmarł 26 sierpnia wedle zapisu w obituarzu kamieńskim, to należałoby wprowadzać go do rodziny Raven (z Kamienia?) z dochodem we wsi Śliwno⁴⁹. Ponieważ scholastyk Konrad nie żył już 9 listopada 1361 r.⁵⁰, zgon skłonny jestem obecnie datować na (26 sierpnia?) 1358–1360.

11. Magister Wisław (*Wytzekinus, Wissekinus, Wysław, Wenteslai*) **Gholtbeke** – 9 listopada 1361⁵¹ i jeszcze 8 stycznia, 8 lipca 1368 r., potem → dziekan (już 7.07.1369)⁵².

⁴² PUB X, XI wg indeksu.

⁴³ PUB VIII, nr 4923, 4960.

⁴⁴ Tamże, nr 4882, 4913, 4923, 4960, 4991, 5064; XI, nr 5426.

⁴⁵ Tak R. Walczak, „*Protocollum*”, *augustianina-eremity zwanego Angelusem ze Stargardu. O polsko-pomorskich związkach historiograficznych w średniowieczu*. Poznań 1991, s. 184.

⁴⁶ PUB X, nr 5340, 5382.

⁴⁷ RBK nr 253, 288, zatem nie do 1356 r. (jak Klempin, s. 417) ani 1346 r. i jakiś inny Konrad do 1356 r. (Kücken, s. 217; Wejman, s. 437).

⁴⁸ *Matrikeln und Verzeichniss vom XIV bis in das XIX Jahrhundert*. Hrsg. v. R. Klempin, G. Kratz. Berlin 1863, s. 36; PUB VII, nr 4698. Inny Konrad Schuver kanonikiem kamieńskim 1.11.1379, RKK nr 179.

⁴⁹ W *Kalendarzu kamieńskim: VII Kal. Sept. Obiit bone memorie dominus Conradus Raven, de cuius facultatibus comparati sunt 6 marcarum redditus in villa Slevin [...]* (E. Rymar, *Biskupi...*, s. 126), co do naszego scholastyka odnosił Klempin, s. 415.

⁵⁰ RBK nr 292. Brakuje podstaw do twierdzenia, że zmarł najwcześniej w 1356 r., jak PUB XI, s. 139 (uwaga wydawcy).

⁵¹ APSz, ZSI, nr 1130: *Regesten zu den Urkunden des Klosters Kolbatz*, nr 203; RBK nr 292, ale nie Wiskin (Kücken, s. 217) czy Wisking (Wejman s. 237). Nieprawdopodobny jest scholastyk Gerard z 1353 r. (Kücken, s. 217; Wejman, s. 237); wymaga źródłowego potwierdzenia Henning von Glasenapp z 1360 r. (Wejman, s. 237).

⁵² RBK nr 321–323, 330.

12. Magister Henryk Weneri – kanonik w Güstrow 1357, 1363⁵³, zatem Henryk Weneri de Rybbenitze, kanonik kamieński i archidiakon w Dyminie w 1365 r. Scholastyk 11 listopada 1370 r.⁵⁴, do 1375⁵⁵ lub 1376 r.⁵⁶

13. Hartwig de Hammis – 21 maja 1376 i 9 kwietnia 1378 r.⁵⁷

14. Jan (Henning) Glasenapp – z pomorskiej rodziny rycerskiej, 28 lipca 1382 i 8 października 1383 r.⁵⁸

15. Jan Leuenhagen (Lynenhagen)⁵⁹ – jako (*Schul*)meister 24 sierpnia, *scholaster* 7 grudnia 1387 r.⁶⁰ Zmarł przed 28 listopada 1393 r. i po nim prowizję otrzymał Bertold Bertoldi (zob. niżej)!

16. Bernard Hamborch (Hamburg) – kantor i archidiakon lubuski 1366–1372⁶¹; → kustosz kamieński 1390 (?), jako kanonik 2 lutego 1393 r. z konsensem brata Konrada, mieszczanina kamieńskiego i krewnego Mikołaja Kolnera, sprzedał rentę ośmiu grzywien od kapitału stu grzywien obiegowej monety, tzw. oczek zięby. Scholastyk kamieński 12 grudnia 1394, 20 maja 1395 r.⁶², kanonik kamieński 16 grudnia 1400 r.⁶³, potem → kustosz znów 1408–1419.

Rodzina Hamburgów zapewne z Kamienia, potem też znana w Świdwinie. Tam pewien Hamborg w 1499 r. zwolniony od składania elektorowi brandenburskiego hołdu lennego z powodu układu z miejscowymi kartuzami – i to był w takim razie Piotr, burmistrz Świdwina, który sprzedał tamtejszym kartuzom

⁵³ MU nr 55, 79, 95, 104, 124. Duchowny diecezji szweryńskiej z prowizją na kanonię w Kamieniu i archidiakoniat w Dyminie 1378/94 (RG I, 56), co zatem błędnie datowane.

⁵⁴ MU nr 167; RBK nr 338.

⁵⁵ Wejman, s. 237.

⁵⁶ Klempin, s. 415.

⁵⁷ RBK nr 392; RKK nr 177, a nie de Hammer (Kücken, s. 217), w 1375 r. (Wejman, s. 237). To zapewne Hammis de Herduicus, kanonik kołobrzesci (RG I, s. 57).

⁵⁸ RBK nr 409; APSz, ZSI, nr 1134: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienser Klosters Eldena*, nr 185a.

⁵⁹ RG II, s. 129.

⁶⁰ RBK nr 421–422.

⁶¹ S.W. Wohlbrück, *Geschichte des ehemaligen Bistums Lebus und des Landes dieses Namens*. Bd. I. Berlin 1829, s. 413.

⁶² RBK nr 435, 438, 440; zdaniem Klempina scholastyk 1387/94–139/97.

⁶³ RBK nr 455.

wieś Bystrzyna, co elektor zatwierdził 25 marca 1504 r., gdyż była to posiadłość lenna⁶⁴.

17. Bertold Bertoldi *bac. in art.* – kanonik kołobrzeski, na prośbę biskupa Jana został kanonikiem kamieńskim, otrzymał 12 listopada 1389 r. papieską prowizję i ekspektatywę na prebendę kanoniczną w Kamieniu, pleban w Krummin na wyspie Uznam na prezentację cysterek z Krummin 21 sierpnia 1390 r.⁶⁵, z prowizją na scholasterię kamieńską 28 listopada 1393 r., na prebendę w kościele św. Katarzyny w Oppenheim w diecezji mogunckiej 15 czerwca 1394 r.; z dyspensą z powodu defektu ciała i pozwoleniem na kanonię i prebendę w Kamieniu wraz ze scholasterią, o którą pozostawał nadal w sporze 1 czerwca 1396 r.; otrzymał ponownie prowizję na kanonię i prebendę kamieńską ze scholasterią w kolegiacie NMP w Szczecinie 11 sierpnia 1402 r., zachowując kanonię w Kołobrzegu i beneficjum w diecezji warmińskiej⁶⁶. Jako scholastyk kamieński, zachowując kanonię kamieńską, w Szczecinie 11 lipca 1405 r. pozostawał w sporze z Gerardem Goltbeke o archidiakonię w Stolp nad Pianą; archidiakon Stolp 3 lutego 1408 r., 20 grudnia 1410 r., ale 25 maja 1410 r. już dysponowano scholasterią szczecińską⁶⁷. Jako kanonik z wielką prebendą i archidiakonią w Stolp jeszcze 10 września 1411 r. Po jego śmierci dysponowano 5 grudnia 1417 r. archidiakonatem, 26 lutego 1423 r. – prebendą w kolegiacie kołobrzeskiej.⁶⁸

18. Henning Dosse – z rycerskiego rodu m.in. ze Szczecina, Stargardu i wsi pod Stargardem; z prowizją 3/18 listopada 1413 r. na parafię w Gogolewie z prezenty klasztoru w Marianowie i Henryka Schönfelda ze Stargardu, zachowując wikarię w kościele NMP w Stargardzie, kaplicy św. Jerzego tamże⁶⁹; scholastyk kamieński 28 maja 1419 r.⁷⁰, rezygnował przed 20 lutego 1425 r. Potem (już 1425/29) → witztum kamieński, zachowując do 1429 r. beneficjum scholasterskie (zob. niżej).

⁶⁴ CDB II, s. 442; XVIII, s. 269.

⁶⁵ RG II, szp. 129; APSz, ZSI, nr 11: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienser Nonnenklosters Krummin*, nr 13; Hg I, s. 443, 450; HPG s. 36.

⁶⁶ RG II, szp. 129. Dotąd czyniono go scholastykiem tylko w 1397 r. (Klempin, s. 415, za nim Kücken, s. 217).

⁶⁷ RG II, szp. 1194; III, szp. 292; RBK nr 468; RKK nr 193.

⁶⁸ RG II, szp. 22, 1325; III, szp. 65, 237.

⁶⁹ RG III, szp. 144.

⁷⁰ RBK nr 488.

19. Detlew Sum (*Tzumen*) alias **dictus Westual** – ze starej rodziny rycerskiej, wikariusz w Lotze 1409, 1432⁷¹, pleban kościoła NMP w Gryfii do 1421 r., zrezygnował przed 10 marca 1423 r. z wikariatu ołtarza NMP w kościele parafialnym w Malchin⁷². Scholastyk kamieński 20 lutego 1425 r., w sporze o kanonię po śmierci Jana Berlinghofera 1425/27⁷³, zrezygnował z kanonii i prebendy w Kamieniu 31 grudnia 1426 r., scholastyk kamieński po rezygnacji → witztuma Henninga Dossego, zachowując kanonię w Kamieniu, wikariaty w kościołach parafialnych w Gnoien, Loitz, Stralsundzie i Barentenhagen w diecezji szweryńskiej, w kościele parafialnym NMP w Gryfii, 22 kwietnia 1429 r.⁷⁴ Wspomniany jako były scholastyk 8 listopada 1435 r., zmarł przed 16 sierpnia 1436 r.⁷⁵

20. Mikołaj Bruckmann – kanonik kamieński z ekspektatywą 24 kwietnia 1431 r. na wielką prebendę w Kamieniu, którą otrzymał w 1437 r. 30 maja 1435 r. dostał parafię w Białogardzie⁷⁶. Ze scholasterii wakującej po Sumie zrezygnował w 1436 r., przed 16 sierpnia⁷⁷. Potem → witztum.

21. Jan (Henning) Blankenburg – ze starej rodziny rycerskiej Pomorza. Na ręce papieża zrezygnował przed 7 marca 1432 r. z wikarii w kościele katedralnym w Kamieniu; kanonik kamieński 27 maja 1432 r.; w sporze z Wawrzyńcem Wesfalem o wielką prebendę w Kamieniu 1436–1437. Scholastyk 30 lipca 1437 r.⁷⁸, przed 11 marca 1438 r. otrzymuje ekspektatywę na wielką prebendę⁷⁹. Przebywał 1440–1444 poza kapitułą; wezwany 16 lipca 1446 r. do Kamienia na wybór biskupa⁸⁰. Claus Brüsewitz z Jatek (wtedy Brendemühl) pod Kamieniem 24 stycznia 1448 r. sprzedawał mu, scholastykowi, rentę we wsi Będzieszewo⁸¹. → Prepozyt już 3 lutego 1448 r. Podczas Wielkanocy tego roku, przebywając

⁷¹ Klempin, s. 415 (do 1409 r.); Kücken, s. 217; Wejman, s. 237 (do 1432 r.).

⁷² HPG, s. 33; RG IV, szp. 2435.

⁷³ RBK nr 500; RG IV, szp. 3318.

⁷⁴ RG IV, szp. 2788, 567.

⁷⁵ RBK nr 553; RG V, nr 6219.

⁷⁶ RG V, nr 6929.

⁷⁷ Tamże, nr 6219.

⁷⁸ Tamże, nr 4299; RBK nr 532, 562. Błędnie już na 1427 r. pełnienie urzędu datują Kücken, s. 217 i Wejman, s. 237.

⁷⁹ RG V, nr 6219, 4537. Wikarię tę otrzymał 15.04.1439 Mikołaj Coppe (tamże, nr 6963).

⁸⁰ RBK nr 574, 587, 597.

⁸¹ Tamże, nr 597–598.

w Rzymie, wystawił skrypt dłużny na 20 reńskich guldenów dla Piotra Früdersdorpa i Dobiesława Pontena, które on lub jego dziedzice wypłacali hrabiemu Nowogardu do następnego dnia św. Jakuba z parafii odpustowej w Żabowie⁸². Po jego śmierci prowizję na kanonię i prebendę scholasterską 12 marca 1450 r. otrzymał:

22 (?) Adam de Dow⁸³ – ale czy został scholastykiem? Brakuje takiego kanonika w materiale aktowym kapituły⁸⁴, lecz też nazwisko jest chyba zniekształcone w papieskich repertoriach.

23. Marcin Müller – scholastyk zmarły przed 20 lipca 1465 r.⁸⁵

24. Magister Mikołaj von Damitz (Dametze) – z pomorskiego rodu rycerskiego, kanclerz Eryka II 1461, jego żony Zofii 1462, 1477 i ich syna Bogusława X w latach 1473–1480⁸⁶, z nową prowizją na scholasterię kamieńską po śmierci Marcina Müllera 20 lipca 1465 r., jako scholastyk 27 maja 1467 r. i wójt Białogardu w 1477 r.⁸⁷, prepozyt kolegiaty kołobrzeskiej 30 stycznia 1468 r.⁸⁸ Potem osoba świecka, żonaty z pewną Urszulą (1475), wspomnianą jako wdowa po nim w 1486 r.⁸⁹

25. Henning Crammon (Gramon) – archidiakon Stolp 10 marca 1467 r.; w latach 1468–1470 w sporze w kurii rzymskiej z Alardem Spanem o prebendę kamieńską

⁸² H. Berghaus, *Landbuch des Herzogthums Stettin, von Kammin und Hinterpommern*. Teil II, Bd. 5, Abteilung II. Berlin–Angermünde 1874, s. 1521.

⁸³ RG V, nr 5723, 5461.

⁸⁴ Brakuje też źródłowych podstaw do czynienia (jak Kücken, s. 217) scholastykiem w latach 1444–1446 Henninga Iwena, kanclerza księcia Bogusława IX słupskiego (18.03.1443), kanonika kamieńskiego (8.01.1444). APSz, ZSI, nr 1123: *Regesten zu den Urkunden des Prämonstratenser Klosters Belbuck*, nr 104; RBK nr 581. Wakującą po nim kanonię przekazywano 27.04.1448. RG VI, nr 1926. Iwen został wtedy biskupem kamieńskim.

⁸⁵ RG IX, nr 4709.

⁸⁶ UBB II, nr 150, 152–154, 207, 210–212, 281–283; RBK nr 693, 780a; APSz, ZSI, nr 22: *Regesten zu der Urkunden betr. die Ritterorden in Pommern*, nr 134; nr 1153: *Regesten der Urkunden des Cisterzienser Nonnenklosters in Wollin*, nr 43.

⁸⁷ UBB II, nr 167, 226.

⁸⁸ RK, Beilage, s. 49–50.

⁸⁹ RKK nr 245, 254.

i o archidiakoniat w Stolp, wakujący po Macieju von Wedlu (zmarłym na dworze cesarskim w 1465 r.)⁹⁰, scholastyk 29 maja 1475 i jeszcze 23 stycznia 1483 r.⁹¹

26. Jan Gerlach 1486 (?)⁹² – zob. → kustosz (23) 1485, 1490.

27. Jan von Wedel 1492⁹³ – obecnie trudny jeszcze do zidentyfikowania przedstawiciel wielkiej rodziny rycerskiej, zapewne to kanonik kamiński i notariusz biskupa Benedykta 11 października 1487 r., ale nie jest to Jan Wedel, po którego śmierci jego prebendę i kanonię kamińską przekazywano 4 lipca 1515 r.⁹⁴

28. Jakub von Borcke z Łobza – kuzyn Henryka Czarnego Rycerza, w 1480 r. miał beneficjum w Pasewalku. Na prezentację Henryka Borka otrzymał w 1490 r. wikarię w Resku i w Dobrej Nowogardzkiej⁹⁵, posiadacz prebendy w kapitule kamińskiej 1490, a więc już wtedy był kanonikiem. Na jego prezentację w 1491 r. nastąpiła zmiana plebana w Kowanowie świdwińskim, bo patronat nad tamtejszą parafią należał do Borków⁹⁶; 26 lipca 1491 r. kanonik i pleban w Pasewalku⁹⁷, wikary św. Mikołaja w kościele NMP w Anklam od 12 grudnia 1492 r., scholastyk 23 lipca 1493 r., kiedy to z konsensem → strukturiarusza kapitulnego kupuje dwór w Kamieniu, położony pomiędzy dworami kanoników Joachima Jordena i zmarłego Henninga Peine, archidiakona Dymina⁹⁸; poręczał 16 marca 1494 r. akt prawny Ulryka, Joachima, Jana i Erazma Borków, był rozjemcą 11 września

⁹⁰ RBK nr 717; RG IX, nr 1796.

⁹¹ RBK nr 768, 801, zatem nie w latach 1476–1481 (Klempin, s. 415) czy 1469–1481 (Kücken, s. 217; Wejman, s. 237). Wykluczyć wypadnie zarazem scholastyka Jana Westfala z 1481 r. (tamże).

⁹² Tylko Kücken, s. 217, Wejman, s. 238 – co wymaga potwierdzenia źródłowego. Może chodzi o Jana Gerlicha, który jednak właśnie w 1486 r. → kustoszem?

⁹³ Tylko Kücken, s. 217; Wejman, s. 238 (tu: Wedelen!). Dotąd brakuje potwierdzenia źródłowego.

⁹⁴ RBK nr 843, 1298.

⁹⁵ UBB II, nr 288, 377; Klempin, s. 22.

⁹⁶ Klempin, s. 32, 41, 321; UBB II, nr 381–382.

⁹⁷ UBB II, nr 392, gdzie jednak *Prissewalk* potraktowano błędnie jako Pritzwalk w Przegnicy (diec. hobolińska).

⁹⁸ Tamże, nr 407; RBK nr 940, UBB II, nr 422.

1494 r. w sporze prepozyta kamieńskiego z panami z Rekowa pod Kamieniem⁹⁹. Wielokrotnie jako scholastyk w aktach kapituły, jeszcze 2 marca 1522 r.¹⁰⁰

29. Doktor Joachim Plate – zmarły w 1526¹⁰¹, więc scholastykiem był najwcześniej od 1522 r.

30. Lucas Crummenhusen – kanonik 12 listopada 1519 r., scholastyk 7 października 1526 – 5 grudnia 1539 r., kiedy to książę Filip I nadawał swemu dworzaninowi Baltzerowi von dem Wolde ekspektatywę na scholasterię na wypadek śmierci lub rezygnacji Krummenhusena¹⁰². Przedstawiciel rodzimego duchowieństwa kamieńskiego, skoro 1 stycznia 1533 r. przy czynności prawnej dominikanów z Kamienia wystąpił też Jost Krummenhusen, *familiaris* scholastyka¹⁰³.

Poreformacyjni:

31. Doktor Baltzer von dem Wolde – od księcia Filipa I otrzymał 5 grudnia 1539 r. ekspektatywę na scholasterię (wyżej). Nie wiadomo jeszcze, czy ją objął. W 1532 r. dowodził jazdą biskupią wysłaną na pomoc Wiedniowi w obliczu spodziewanego najazdu tureckiego¹⁰⁴.

32. Pribslaw von Kleist II – scholastyk w 1547 r. i jeszcze 23 marca 1558 r.¹⁰⁵

33. Antoni Zitzevitz – posiadacz na „Podell”, 1569, 1581, zm. 29 sierpnia 1584 r.¹⁰⁶ To przedstawiciel rodziny szlacheckiej z Podwilcza w ziemi słupskiej.

34. Chrystian (von) Kussow w 1574¹⁰⁷ – z rodziny rycerskiej z Mechowa (k. Pyrzyc), Kluk i Kłodzina (w gm. Przelewice).

⁹⁹ UBB II, nr 434, 438.

¹⁰⁰ RBK nr 1345, zatem nie do 1519 r. (jak Klempin, s. 415) czy 1515 r. (Kücken, s. 217; Wejman, s. 238).

¹⁰¹ Klempin, s. 415. Potrzebne potwierdzenie źródłowe.

¹⁰² RBK nr 1330 (a nie dopiero w 1522 r., jak Klempin, s. 442), 1370, 1420. Źródłowego potwierdzenia wymaga pogląd Kückena, s. 217, że scholastykiem był w latach 1521–1545, co nie jest wykluczone.

¹⁰³ RDK nr 91.

¹⁰⁴ T. Kantzow, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*. Tłum. K. Gołda. T. II. Szczecin 2005, s. 177.

¹⁰⁵ RBK nr 1490, 1491, zatem nie do 1557 r. (jak Klempin, s. 415); w latach 1548–1556 (Kücken, s. 217).

¹⁰⁶ Klempin, s. 415; od 1574 r., Kücken, s. 217.

¹⁰⁷ Tylko Kücken, s. 217.

35. Melchior Norman – z rodziny rycerskiej na Rugii, posiadacz na Gnatzkow, 11 listopada 1586 r., zm. 24 grudnia 1597¹⁰⁸.

36. Jan Krackevitz – z rodziny szlacheckiej księstwa Rugii (1599) 1607, zm. 1 maja 1629 r.¹⁰⁹

37. Adam Trampe – z rodziny rycerskiej w ziemi widuchowskiej (Lubicz), syn Dietricha na Krzywinie, Czarnówku (1555–1602) i Gertrudy von Ramin, po szczecińskim pedagogium studiował we Frankfurcie nad Odrą (od 1592 r.), Heidelbergu (od 1598 r.). Prawnik w służbie dworskiej książąt wołogoskich (1604–1629), otrzymał w 1603 r. prebendę w Kamieniu, od księcia Filipa Juliusza 4 lutego 1614 r. ekspektatywę na zwolnioną kantorię lub scholasterię, potwierdzoną 3 czerwca 1625 r.; dyrektor książęcego sądu dworskiego w Wołogoszczy (1617), ożeniony z Engel von Ramin, córka kanclerza książęcego Ottona; koadiutor scholastyka 23 maja 1630 r., zmarł w 1631 r.¹¹⁰

38. Dubslaw von Eickstedt – 1632–1644¹¹¹.

Kantorzy

Kantor troszczył się o należyte wykonywanie śpiewu liturgicznego w kościele katedralnym, intonowanie antyfon podczas śpiewania godzin kanonicznych, zapatrywał zespół śpiewaczy w księgi chórowe, pomagał scholastykowi w prowadzeniu szkoły katedralnej, nauczając scholarów śpiewu. Wedle regulacji biskupa Henryka z 8 kwietnia 1303 r. do kantorii należeć miały dziesięciny w Smolentin i 4 grzywny z pola Gedden koło Gryfic¹¹².

1. Paweł – kanonik 1219, wystąpił w dokumentach z bratem Bartoldem/Bartłomiejem, kanonikiem kołobrzeskim, 1220, 1235, 1241¹¹³, kantor i zarazem prepozyt kołobrzesci 26/29 maja 1236 r., prepozyt 18 maja 1233, 24 lipca 1242 r.¹¹⁴, może i kantor cały ten czas.

¹⁰⁸ Klempin, s. 415.

¹⁰⁹ Klempin, s. 415 (od 1607 r.); Kücken, s. 217 (od 1599 r.).

¹¹⁰ Biografię spisał O. Grotefend, *Die Familie von Trampe. Geschichte eines pommerschen Geschlechts*. „Baltische Studien”, Neue Folge 27 (1925), s. 46–53.

¹¹¹ Kücken, s. 217.

¹¹² PUB IV, nr 2089.

¹¹³ PUB I, nr 196, 199, 322, 390.

¹¹⁴ Tamże, nr 293, 331, 335, 406.

2. Jan de Gursitke (*Gerteke, Gorreke, Gorzeke, Gorceken, Gorrizke, Gorseicken, Gorsicke, Gorteke, Gursitke*) – kanonik kamieński 2 września 1278, 20 lutego 1288, 5 marca 1290 r.¹¹⁵, jako kantor 7 października 1290 r., 9 stycznia, 6 lutego 1298 r., zarazem prepozyt kołobrzeski 1288–1309¹¹⁶, chyba do śmierci¹¹⁷. Zmarł 24 lipca¹¹⁸ w 1311 r., bo tego roku miasto Wolin sprzedało kapitule dochody dla ołtarza w kościele katedralnym i jeszcze w 1315 r. dalszą rentę, ustalając, że ma być odprowadzane przy nim nabożeństwo w dzień św. Michała w intencji Jana, zmarłego prepozyta kołobrzeskiego. Obecni byli przy rym Vemerowie i duchowny Paweł z Przybiernowa¹¹⁹.

3. Herman de Allenkerken – kanonik 7 września, 10 listopada 1304, 11 kwietnia 1308 r.¹²⁰, kantor 24 czerwca 1308 r., gdy to biskup Henryk ustanawia nowe prebendy dla Henryka von Bevenhusena i kantora Hermana w Gosławiu i „Colremannshagen”¹²¹, ale widocznie dopiero wtedy otrzymał ekspektatywę jako desygnowany następca, gdyż 8 stycznia 1310 r. przy czynności biskupa na liście świadków wystąpił jako szeregowy kanonik, m.in. po kantorze Janie¹²². Jako kantor 6 stycznia 1312 r. w Suchaniu przy czynności tamtejszego komtura joannickiego, zatwierdzającego sprzedaż wsi Myślino kolegiacie kołobrzeskiej¹²³, ale chyba już od 1311 r., a nie dopiero w 1313 r.¹²⁴, bo w tym charakterze 3 lutego 1313 r.¹²⁵ Zapewne jeszcze w 1314 r.

4. Magister Heyso (Henryk) von Strac[k] – będąc kapelanem margrabiego brandenburskiego Waldemara, na jego prośbę 28 maja 1312 r. otrzymał papieską prowizję na kanonię i prebendę w Kamieniu, chociaż miał już prebendę

¹¹⁵ PUB II, nr 1109; III, nr 1455, 1471, 1526.

¹¹⁶ PUB III, nr 1551, 1826, 1835; Hg I, s. 369.

¹¹⁷ PUB III, nr 1551, 1826, 1835.

¹¹⁸ *Obiit Johannes cantor ecclesie nostrer et Colbergensis ecclesie prepositus. Kalendarz kamieński*, zob. E. Rymar, *Biskupi...*, s. 121.

¹¹⁹ PUB V, nr 2683. Brakuje więc podstaw do podziału materiału źródłowego pomiędzy jakoby dwóch kantorów: Jana I, 1288–1302 i Jana II, 1302–1310, jak czyni Wejman, s. 236.

¹²⁰ PUB IV, nr 2176, 2191, 2399.

¹²¹ PUB IV, nr 2409, 2579.

¹²² Tamże, nr 2579.

¹²³ PUB V, nr 2704.

¹²⁴ Klempin, s. 415; Wejman, s. 236.

¹²⁵ PUB V, nr 2773, 2775.

w kolegiacie myśliborskiej i probostwo w Osterburgu¹²⁶. Kantorem kamieńskim był 25 kwietnia 1314 r., wymieniony na końcu listy świadków, po prepozycie, dziekanie, kustosz, archidiakonach ze Stargardu, Kołobrzegu, Stolp, kanoniku Wisławie, witztumie Reinerze, magistrze Janie, gdy kapituła nadawała scholasterii wieś Kahlen w zamian za rezygnację scholastyka Jana z 20 grzywien renty we wsi Cerkwica¹²⁷, i jeszcze 5 maja 1322 r., kiedy to kapituła postanawiała, że do niego ma należeć patronat nad kościołem we wsi kapitulnej Zielin na północ od Gryfic¹²⁸, oraz (mgr) 1 września 1326 – 7 maja 1328 r.¹²⁹ Należał do grupy kanoników zdjętych przez papieża w 1329 r. jako opozycyjnych wobec biskupa Arnolda.

5. Jan Rogghe – kantor, określony przez papieża jako *de facto intrusus* 20, 24 sierpnia 1329 r.¹³⁰

6. Fryderyk de Stegelitz – z rodziny rycerskiej pochodzącej z północnej Turyn-gii, na Pomorzu z lennami w ziemi wkrzańskiej, choszczeńskiej od drugiej połowy XIII w.; kanonik kamieński 27 czerwca 1331 r.¹³¹ (zapewne wtedy już kantor); kantor 25 października 1331, 22 lutego, 22 sierpnia 1332 r.¹³², potem archidiakon Uznamu (8.10.1334 i 7.02.1336)¹³³, → witztum 1336, także archidiakon myśliborski (1344), zmarł 15 lipca, zapewne w 1346 r.¹³⁴

7. Konrad von Neuenkirchen (de Nigenkerken) – z napływowej, rozrodzonej na Pomorzu w XIII w. niemieckiej rodziny rycerskiej, potomek braci Reimara i Konrada I, znanych od 1251 r.¹³⁵. Może to Konrad (III), w pierw pleban w Golczewie 1300, kanonik kołobrzegiński od 3 czerwca 1314 r. przy czynnościach

¹²⁶ Tamże, nr 2728.

¹²⁷ Tamże, nr 2888; także 23.02.1315 (tamże, nr 2935–2938).

¹²⁸ PUB VI, nr 3599, 3593.

¹²⁹ PUB VII, nr 4224, 4254, 4323–4324, 4388.

¹³⁰ Tamże, nr 4508–4509.

¹³¹ PUB VIII, nr 4882.

¹³² Tamże, nr 4918, 4960, 4983.

¹³³ Tamże, nr 5164, 5173, 5193, 5259, 5274, 5286; X nr 5340.

¹³⁴ PUB VIII–XI, wg indeksu; *Kalendarz kamieński*, w: E. Rymar, *Biskupi...*, s. 120.

¹³⁵ R. Rymar, *Biskupi...*, s. 118, przyp. 87.

prawnych¹³⁶, kanonik kamieński, gdy 2 lipca 1320 r. obecny był przy zawieraniu nad Łebą sojuszu Warcisława IV z zakonem krzyżackim, również 1 lipca 1321, 5 maja, 2 listopada 1322, 3 czerwca 1323 r.¹³⁷, archidiakon Słupska 5 grudnia 1321 r., poprzedza kantora Heyso na liście świadków kanoników 1 września 1326 r.¹³⁸; 27 czerwca 1331 r. wystąpił bez funkcji zaraz po prepozycie, a przed Wisławem, Konradem prepozytem z Gryfii, Fryderykiem von Eickstedtem i innymi; obok kantora Fryderyka 22 lutego 1332 r.¹³⁹; jako kantor 6 czerwca 1333, 17 maja, 18 czerwca, 17 lipca 1334, 24 marca 1335 r.¹⁴⁰. Kanonikiem kamieńskim był też Herman de Neuenkirchen 1 maja 1341 r.¹⁴¹

8. Reimar de Banis, de Bane – chyba to kanonik Reimar de Bane (rodem z miasteczka Banie?), prepozyt szczeciński 1335; czy to zatem kanonik kamieński Reimar Vredberni (a więc ze szczecińskiej rodziny Friedeborn?), świadek czynności księcia szczecińskiego Barnima III 16 listopada 1335 r.¹⁴², kanonik i archidiakon Uznamu 1336, 8 czerwca, 17 sierpnia 1344, kantor 1344 r.¹⁴³?

9. Rodolfus (Rolof, Rofoldus) **Sc[h]orlub[b]e** (Storlubbe, Scharlubbe) – wcześniej kustosz (1329–1334), kantor (1335?) 20 maja 1336 – 4 kwietnia 1345 r.¹⁴⁴, jeszcze 6 lipca 1356 r.¹⁴⁵, zmarł 19 stycznia¹⁴⁶ 1358 r.

10. Magister Kersten (Jersten, Cristianus, Christian) **de Specken** (v. der Specke) – być może z rodziny Speckin, znanej na Rugii (1312–1323), z której pochodził też kanonik kamieński Dytryk (1331)¹⁴⁷, torujący widocznie drogę kariery Fryderykowi, kanonikowi kolegiaty w Güstrow (1336), ale i Krystianowi. Ten,

¹³⁶ PUB III, nr 1950; V, nr 2894, 2952, 3005, 3236; VI, nr 3412, 3422: 1, 30.11.1320, nr 3649: 2.11.1322.

¹³⁷ PUB V, nr 3375; VI, nr 3516, 3593, 3649 .

¹³⁸ PUB VII, nr 4224.

¹³⁹ PUB VIII, nr 4882, 4960.

¹⁴⁰ Tamże, nr 5069, 5164, 5170, 5177, 5259.

¹⁴¹ PIUB XI, nr 5938.

¹⁴² PUB VIII, nr 5316, 5244.

¹⁴³ PUB X, nr 5370, 5422; XI, nr 6281, 6310, 6349.

¹⁴⁴ PUB VIII, nr 5258: 1345; X, nr 5370; XI, nr 6374.

¹⁴⁵ RBK nr 268.

¹⁴⁶ Według kamieńskiego kalendarza, zob. E. Rymar, *Biskupi...*, s. 104.

¹⁴⁷ PUB V, nr 2738, 2864, 3440; VII, nr 4194, 4322, 4424; VIII, nr 4913. Niewykluczony jednak jakiś związek kanonika z Mostami (dawniej Speck).

kanonik kamieński, oficjał generalny kurii kamieńskiej (1344), kanonik 6 lipca, 16 października 1356 r.¹⁴⁸, wybrany przez kapitułę na kantorię 12 lutego 1358 r.¹⁴⁹ Zmarł 6 maja, najpóźniej 1361 r.¹⁵⁰, zapewne jednak w 1361 r.

11. Borko (de Lobeze) z Łobza – przedstawiciel wielkiego rodu pomorskiego Borków (von Borcke). To Borko VI, syn Borka V z Łobza (znanego z lat 1326–1345), wymieniony 11 czerwca 1355 r. wśród braci Mikołaja Starszego, bez określenia stanu, jako nieposiadający jeszcze pieczęci¹⁵¹. Biskup kamieński prosił 13 września 1359 r. kurię awiniońską o kanonię w Kamieniu dla niego, wtedy studenta prawa kanonicznego i kłeryka¹⁵². Otrzymał ją wkrótce, bo kantorem był 9 września 1361–1362¹⁵³, najpóźniej do 1364 r., gdy znany jest następca. W latach 1364 i 1388 archidiakon stolpecki¹⁵⁴. Po śmierci biskupa Filipa (1386) podczas sediswakancji i po nominacji na biskupa kamieńskiego Jana IV Brunonisa, kanclerza króla czeskiego Wacława, był generalnym wikariuszem i administratorem biskupstwa w sprawach świeckich i duchownych, 12 października 1386 i jeszcze 1 XI 1388 r.¹⁵⁵ W grudniu 1392 r. przed sądem inkwizycyjnym szczecińskim dla osądzenia sekty waldensów przesłuchano Grytę, żonę Ertmara Cremera ze wsi *Clade* (zatem to *Clode prope Lyndaw*, dziś Kłodowo k. Lubicza w ziemi widuchowskiej, w zeznaniu Anny z Objezierza 12.02.1393), ujętą przez duchownego i przed ośmiu laty, a więc w 1384 r., odstawioną do Kołobrzegu i postawioną przed Borkiem (*quendam dictum Burch, quondam administratorem in spiritualibus, quod sint iam octo anni*). Podobnie przed kanonikiem „Burch” osądzono w Kołobrzegu waldensów: Heynego Viltera, Clausa Hubenra z cztere-

¹⁴⁸ PUB XI, nr 6322; RBK nr 268, 286.

¹⁴⁹ MU nr 64. Nie był to Jakub, jak Kücken, s. 215, ani *Scorhiben*, jak Wejman, s. 236. Nie znał go R. Klempin.

¹⁵⁰ *Kalendarz kamieński*, zob. E. Rymar, *Biskupi...*, s. 114 i przyp. 67.

¹⁵¹ UBB I, nr 212.

¹⁵² MU nr 73.

¹⁵³ RBK nr 292.

¹⁵⁴ UBB I, nr 224, 227, 231–235; RK, s. 179.

¹⁵⁵ UBB I, nr 289–292, 297–298.

ma towarzyszami¹⁵⁶. Ponieważ w początkach 1389 r. wikariuszem był już ktoś inny, uznano, że Borko zmarł najwcześniej w początkach tego roku¹⁵⁷.

12. Henryk von Behr – kanonik i archidiakon Pyrzyce 1354 – (22.05) 1362 r.¹⁵⁸, kantorem był 7 czerwca 1364 i jeszcze w 1408 r.¹⁵⁹

13. Magister Arnold (Arend) Rambow¹⁶⁰ – z prezenty księcia wołogoskiego Wacława IX otrzymał 28 marca 1419 r. beneficjum w duńskiej Roskildzie, zachowując prowizję na wikarię w kościele parafialnym NMP, w kościele paraf. św. Mikołaja, w kościele Bożego Ciała, przy ołtarzu w kaplicy św. Ducha w Anklam; zrezygnował z kantorii po przeniesieniu na beneficjum w Roskildzie przed 8 maja 1419 r.¹⁶¹, ale kantorem był 28 maja 1419 r.; zrezygnował z wikarii w kościele paraf. w *Grunenberg* w diecezji kamieńskiej przed 22 marca 1426 r.¹⁶² z mandatem na → dziekanię 1425; ale kantor do 1438 r., w 1431 r. też → witzum¹⁶³.

14a. [Laurentius Heyse 1425¹⁶⁴] – co wymaga jednak źródłowego potwierdzenia. Archidiakon pyrzycki 1427–1429, 1444–1448.

15. Magister Henryk Holtzelin (Helczelin) – zachowując wikarię w kościele Mariackim w Szczecinie, w parafii Choszczno, kaplicy św. Ducha w Reczu, otrzymał prowizję na kantorię 8 maja 1419 r. Zachowując te beneficja, otrzymał 19 marca 1420 r. kanonię i prebendę w kolegiacie kołobrzesckiej¹⁶⁵. Archidiakon

¹⁵⁶ D. Kurze, *Quellen zur Ketzergeschichte Brandenburgs und Pommern*. Berlin 1975, s. 89, 92, 94, 102.

¹⁵⁷ M. Wehrmann, *Das Caminer Bisthum in den Jahren 1385–1395. W: Beiträge zur Geschichte und Altertumskunde Pommerns*. Berlin 1898, s. 62–64; E. Rymar, *Biskupi...*, s. 129, przyp. 139.

¹⁵⁸ Klempin, s. 415.

¹⁵⁹ H. Heyden, *Von den bischöflichen Beamten in Pommern*. „Blätter für Kirchengeschichte Pommerns” 19 (1938), s. 28; RBK nr 258, 292, 294, 305. Jednak Wejman, s. 236, zamyka czas pełnienia funkcji w latach 1369–1397.

¹⁶⁰ A nie *Randowe*, jak Klempin, s. 416 i za nim inni.

¹⁶¹ RG IV, s. 155.

¹⁶² RBK nr 488; RG IV, s. 40.

¹⁶³ RG IV, s. 155; Klempin, s. 416. Zdaniem Kückena, s. 215, Wejmana, s. 236, był kantorem w latach 1427–1435.

¹⁶⁴ Tylko Wejman, s. 236.

¹⁶⁵ RG IV, nr 1155.

Choszczna 17 listopada 1427 – 24 maja 1440 (1447) r.¹⁶⁶, zachowując archidiakonat, wikariaty w kolegiacie Mariackiej w Szczecinie, w kościołach parafialnych w Choszcznie i Reczu, otrzymał 28 kwietnia 1435 r. nową prowizję na wikarię w kościele kołobrzeskim¹⁶⁷.

16. Werner Gosler – kantor 18 sierpnia 1419 r. po przeniesieniu Rambowa do Roskildy¹⁶⁸.

17. Magister Arnold Rambow – ponownie 20 stycznia 1431 r. (kiedy był też wicedziekanem) i jeszcze 30 lipca 1437 r.¹⁶⁹; → strukturiusz 1433, 1438.

18. Georgius Bandemer – kanonik kamiński 13 stycznia 1441 r., kantor 1 czerwca 1442 – 4 grudnia 1460 r.¹⁷⁰

19. Vrolicus Westual – 17 lipca 1461, 1 grudnia 1464 r.¹⁷¹, zarazem kanonik kołobrzeski, kolegiaty ottońskiej w Szczecinie, potem → dziekan (już 8.09.1465), administrator generalny diecezji kamińskiej (1481–1482), zmarły przed 15 czerwca 1488 r.¹⁷²

20. Chrystian Mirow – w kierowniczej grupie kanoników 31 grudnia 1451 r., kustosz 8 kwietnia 1462 r.¹⁷³, kantor 13 maja 1467, 20 stycznia 1482 r.¹⁷⁴

¹⁶⁶ RBK nr 508, 574; Klempin, s. 441; H. Heyden, *Von den bischöflichen...*, s. 31 (1427–1440); J. Allendorff, *Die Archidiakone des Bistums Cammin. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte*. Berlin 1927, s. 46. Zdaniem F. Mörkego (w: *700 Jahre Arnswalde*. Wunstorf 1969, s. 67) od 1431 r. G. Brzustowicz odróżnia archidiakona Henryka Holtzelina od „N. Holzelina”, w którego domu w Choszcznie w 1447 r. miała być wypłacona suma dla cystersów bierzwnickich. Ponieważ w 1440 r. po śmierci archidiakonów w Choszcznie i Strzelcach biskup połączył te archidiakonaty z pyrzyckim, badacz uznał, że Holtzelin to inny choszczeński archidiakon w 1447 r. (*Dzieje zabytków sakralnych Choszczna*. Gorzów Wlkp. 1998, s. 48). Nie wątpię, że to ta sama osoba, ale czy w 1447 r. pełniła funkcję archidiakonalną? Możliwe.

¹⁶⁷ RG V, nr 2841, 4192.

¹⁶⁸ RG IV, nr 2841, 3695.

¹⁶⁹ RBK nr 526, 562.

¹⁷⁰ Tamże, nr 575, 577, 578, 685. Kantorem był od 1445 r. wedle Kückena, s. 215 i Wejmana, s. 236.

¹⁷¹ RBK nr 692, 707a.

¹⁷² Tamże, nr 708, 789, 796, 853, 857.

¹⁷³ APSz, ZSI, nr 1123: *Regesten... Belbuck*, nr 108; RBK nr 695.

¹⁷⁴ RBK nr 717, 790.

21. Mikołaj de Blankenburg, z wielkiego rodu rycerskiego – kanonik w kolegiacie Mariackiej w Szczecinie od 10 listopada 1450 r., ponadto archidiakon pyrzycki z prowizją z 23 grudnia 1451 r., wśród kanoników kamieńskich 21 grudnia 1464 r., z prowizją na kanię wakuującą przez objęcie parafii w Gryfitach przez Chrystiana Mirowa.¹⁷⁵

22. Georgius von Putkammer – 11 października 1487 r., do 1509 r.¹⁷⁶ i administrator diecezji (25.06.1490)¹⁷⁷.

23. Przybysław von Kleist – kanonik 1499, kantor 1510–1535, potem → dziekan¹⁷⁸.

Poreformacyjni:

24. Wilhelm Natzmer – 1537–1545¹⁷⁹.

25. Marcin Weiher – ur. 1512, syn Mikołaja, zarządcy domeny książęcej w Słupsku, po studiach pomorski dyplomata, kantor 1548, rezygnuje 1552, potem to biskup Marcin II, wybrany przez kapitułę już 2 sierpnia 1549 r., z konfirmacją papieską od 6 października 1551 r. Zmarł 8 czerwca 1556 r.¹⁸⁰

26. Henryk Norman – 8 listopada 1552 r., zm. 25 maja 1572 r.¹⁸¹

26. Chrystian von Küssow, na Mechowie koło Pyrzyc – 1 października 1572 r., zm. 18 kwietnia 1587 r.¹⁸²

27. Henning von Ramin II, na Stoltzenbergu – kanclerz wołoski, kantor 16 czerwca 1587 r., zm. 20 września 1598 r.¹⁸³

¹⁷⁵ RG IX, nr 4665; RBK nr 707a.

¹⁷⁶ UBB II, nr 355; RBK, nr 843; Klempin, s. 416; Kücken, s. 215.

¹⁷⁷ M. v. Stojentin, *Beiträge zur Geschichte des uradeligen Geschlechts von Stojentin*. Bd. I. Braunschweig 1895, nr 53.

¹⁷⁸ Klempin, s. 416, 442; kantorem 1515–1531, Kücken, s. 215 i Wejman, s. 236.

¹⁷⁹ Klempin, s. 416; Kücken, s. 215.

¹⁸⁰ Klempin, s. 416; Kücken, s. 215; E. Rymar, *Biskupi...*, s. 64.

¹⁸¹ Klempin, s. 416.

¹⁸² Tamże.

¹⁸³ Tamże.

29. Albrecht Wackeritz – od 29 października 1599 r., 1607, jeszcze 1630¹⁸⁴.

30. Erdmann, książę von Putbus – 1650–1671¹⁸⁵.

**DIE PRÄLATEN DES KAMMINER DOMKAPITELS IM 12.–16. JAHRHUNDERT
TEIL III: SCHOLASTER UND KANTOREN**

ZUSAMMENFASSUNG

Der Beitrag ist die Fortsetzung des Überblicks über die Prälaten des Kamminer Domkapitels, d. h. der seit 1175 bestehenden geistlichen Gemeinschaft bei der Kathedrale in Kammin. Nach den früheren Verzeichnissen der Mitglieder dieser leitenden Kanonikergruppe (d. h. der Pröpste, Dekane, Scholaster, Kantoren, Viztümer, Kustoden), die im 19. Jahrhundert von Robert Klempin, Ludwig Kücken und im 20. Jahrhundert von Grzegorz Wejman registriert wurden, wird hier versucht anhand eines breiteren Quellenmaterials (z. B. des *Repertorium Germanicum* für die Jahre 1378–1471) kurze Biogramme jener Menschen zu skizzieren, die nicht nur in der pommerschen Kirchengeschichte, sondern bisweilen auch in der Geschichte des Herzogtums Pommern eine bedeutende Rolle gespielt haben. Nach der Reform der pommerschen Kirche (1534) wurde die bisherige Beschlussstruktur aufrechterhalten (Bischöfe, Kanoniker). In dem vorliegenden Überblick beschränkte man sich auf das Verzeichnis der genannten Funktionspersonen, obwohl das vorhandene Quellenmaterial für die Zeitspanne vom 16. bis zum 17. Jahrhundert ausführlichere Biogramme erlauben würde.

Die Einführung zu dem vierteiligen Ganzen ist im 2. Heft des „Przegląd Zachodniopomorski“ (PZP) für das Jahr 2009 enthalten (Teil I). Dort befinden sich auch bibliografische Hinweise und der Überblick der 29 an der Spitze der Domkapitel stehenden Pröpste. Im Teil II (PZP 2009, H. 2) wurden 47 Dekane verzeichnet; im vorliegenden Teil beschäftigen wir uns mit 38 Scholastern und 30 Kantoren; der vierte Teil (PZP 2010, H. 1) wird die Biogramme von bekannten Kustoden, 32 Viztümern (stellvertretenden Bischöfen im Domkapitel) und 6 Baumeistern sowie das alphabetische Namenverzeichnis enthalten.

Mit diesem Überblick ist die Darstellung der geistlichen Elite des Kamminer Klerus noch lange nicht erschöpft. Zu der leitenden Gruppe des Diözesenklerus gehörten auch

¹⁸⁴ Tamże. Wakenitz 1599–1607 (Kücken, s. 215).

¹⁸⁵ Kücken, s. 215.

die örtlichen Archidiakone, Pröpste und Dekane der Kollegiatstifte: des Marienstifts in Kolberg, des Marien- und Ottostifts in Stettin, des St. Nikolaus-Stifts in Greifswald oder des St. Peter-und-Paul-Stifts in Soldin. Der Verfasser schließt nicht aus, dass er zu dieser Problematik zurückkehren wird.*¹⁸⁶

Übersetzt von Krzysztof Gołda

* Die Prälaten des Kollegiatstiftes in Soldin habe ich im „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny“ 13 (2006) vorgestellt. Für den Druck (in der Zeitschrift „Herald“) wurde ein Überblick der Archidiakone aus den neumärkischen Archidiakonaten vorbereitet.